

Шупик Дмитро Сергійович,
аспірант Інституту законодавства
Верховної Ради України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

З-поміж важливих сучасних проблем варто відзначити інтенсивне використання природних ресурсів, екологічної ситуації, яка останнім часом загострилася, важливого значення набула проблема чіткої регламентації в законодавстві екологічних прав та обов'язків громадян, гарантій їх охорони, захисту порушених екологічних прав. Забезпечення й реалізація екологічних прав, здійснення контролю у сфері охорони довкілля, включаючи з боку громадськості, покликані стати одним з пріоритетних напрямів державної екологічної політики в Україні, екологічних програм органів місцевого самоврядування, а також предметом наукових досліджень у цій сфері.

Як відомо, екологічні права людини і громадянина становлять сукупність юридичних можливостей, спрямованих на задоволення потреб людини і громадян у галузі приналежності екологічних об'єктів, їх використання та охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки та благополуччя.

Тобто екологічні права є видом суб'єктивних прав – відповідних повноважень людини і громадянина, загалом міри можливої поведінки щодо приналежності екологічних об'єктів, їх використання, відтворення й охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки. При цьому їх можна розглядати і в іншому аспекті – як об'єктивне право, тобто сукупність правових норм, що утворюють комплексний міжгалузевий інститут екологічного права. Законодавство надає юридичну можливість користуватися навколишнім природним середовищем як природною сферою, придатною для життя і відповідною вимогам екологічної безпеки;

домагатися від держави, її органів і посадових осіб виконання ними обов'язків з використання, відтворення й охорони навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки; звертатися за захистом свого порушеного суб'єктивного права.

Існують різні підходи до класифікацій екологічних прав людини і громадянина, які на думку більшості дослідників, можливі на основі різноманітних критеріїв. Йдеться, зокрема, про виокремлення:

- конституційних (фундаментальних) – права, визначені у ст. 50 Конституції України (право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення), які є нормами прямої дії;

- встановлених спеціальними законами, норми яких спрямовані на регулювання екологічних відносин чи пов'язаних відносин: права кожного на участь в обговоренні проєктів законодавчих актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан довкілля, проведенні громадської екологічної експертизи; здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів; об'єднання в громадські природоохоронні формування; здобуття екологічної освіти (ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»), передбачені у законах «Про охорону атмосферного повітря», «Про екологічну експертизу», «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру» та ін.

- передбачених міжнародними договорами (Орхуська конвенція «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища» і т.д.);

- закріплених підзаконними нормативними та іншими актами (Правила надання послуг з вивезення побутових відходів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2008 р. й ін.).

Поряд з цим, залежно від захисту екологічних інтересів та їх змісту виділяють екологічні майнові права (на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян через негативний вплив на навколишнє середовище; на природокористування; власність на природні ресурси, зміст якого є дещо обмеженим, на відміну від інших майнових прав, а також особисті немайнові права (які можна визначити як абсолютні, що забезпечують природне існування особи і виникають з приводу особистих благ). За формою реалізації екологічні права класифікують на індивідуальні (реалізуються громадянами самостійно) і колективні (здійснення екологічних прав через організації, групи й інші громадські природоохоронні об'єднання).

Забезпечення та реалізація екологічних прав, здійснення контролю у сфері охорони довкілля громадськості є одним із пріоритетних напрямів екологічної політики в Україні. Остання, як переконані більшість дослідників, має стати пріоритетним напрямом і невід'ємним елементом державної політики при здійсненні соціально-економічних реформ та забезпеченні сталого розвитку України.

Безумовно, визначальна роль у даному процесі відводиться як загальнонаціональним органам влади, так і органам місцевої публічної влади, включаючи органи місцевого самоврядування. Так, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року визначено виключну компетенцію сільських, селищних, міських рад, що включає вирішення питань у сфері поводження з небезпечними відходами відповідно до законодавства; визначення на конкурсних засадах юридичних осіб, які здійснюють у межах певної території збирання та перевезення побутових відходів спеціально обладнаними для цього транспортними засобами тощо (ст. 26).

Відповідно до ст. 33 даного закону до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; визначення в установленому порядку розмірів відшкодувань підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними та санітарними мережами відповідних населених пунктів;

2) підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

3) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом, підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про оголошення в місцях масового розмноження та вирощування потомства дикими тваринами "сезону тиші" з обмеженням господарської діяльності та добуванням об'єктів тваринного світу;

Водночас обласні ради делегують обласним державним адміністраціям на підставі ст. 44 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» такі повноваження:

1) погодження у випадках, передбачених законом, з відповідними сільськими, селищними, міськими радами питань щодо розподілу коштів за використання природних ресурсів, які надходять до фондів охорони навколишнього природного середовища;

3) підготовка проєктів рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами такс у випадках і порядку, передбачених законом;

4) прийняття у встановленому законом порядку рішень про заборону використання окремих природних ресурсів загального користування;

5) визначення відповідно до законодавства режиму використання територій рекреаційних зон;

6) затвердження для підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин у довкілля та лімітів розміщення відходів у випадках, передбачених законом.

Як бачимо, забезпечення екологічних прав громадян органами місцевого самоврядування України ґрунтується на належній законодавчій основі. Інші питання постають у процесі її реалізації на практиці, з огляду на наявні організаційні, матеріально-фінансові та інші ресурси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Камінська Н.В. Особливості правового регулювання поводження з радіоактивними відходами на національному і міжнародному рівнях *Право і суспільство*. 2014. №6-1. Ч.2. С. 134-138.

2. Кобринський В.Ю., Камінський А.І. Основні засади класифікації екологічних прав та обов'язків людини і громадянин. *Право і суспільство*. 2012. №2. С. 54-58.

3. Про відходи: Закон України №187/98-вр, поточна редакція від 18.12.2017 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-ВР>

5. Правила надання послуг з вивезення побутових відходів: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2008 р. № 1070. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1070-2008-п>